

5-May, 2026-yil

**BOSHLANG‘ICH SINIF ONA TILI DARSLARIDA ZAMONAVIY
PEDAGOGIK TEXNOLOGIYADAN FOYDALANISH USULLARI**

Berdiyeva Shohida Eshquvvatovna

*Qashqadaryo viloyati G‘uzor tumani 71-umumiy o‘rta ta‘lim maktabining
boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi*

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang‘ich sinf ona tili darslarida zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanishning samarali usullari yoritilgan. Ona tili ta‘limida o‘quvchilarning yosh xususiyatlari, bilimga bo‘lgan qiziqishi va mustaqil fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirishga yo‘naltirilgan innovatsion yondashuvlar tahlil qilinadi. Xususan, interfaol metodlar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, klaster, aql xaritasi, fikrlar charxi kabi ilg‘or usullarning dars jarayonidagi roli va o‘quvchilar faoliyatiga ijobiy ta‘siri amaliy misollar asosida ko‘rsatib beriladi. Maqola zamonaviy pedagogik yondashuvlarning boshlang‘ich ta‘limda ona tili fanini o‘qitish samaradorligini oshirishdagi o‘rnini ochib beradi hamda o‘qituvchilar uchun metodik tavsiyalarni o‘z ichiga oladi.

Kalit so‘zlar: ta‘lim metodlari, bayon qilish metodi, suhbat metodi, analiz-sintez metodi, deduksiya metodi, induksiya metodi

Kirish

Bugungi kunda ta‘lim tizimida sodir bo‘layotgan islohotlar zamirida o‘quvchi shaxsini har tomonlama rivojlantirish, mustaqil fikrlashga, izlanishga, o‘z fikrini erkin ifoda etishga o‘rgatish asosiy maqsad qilib olingan. Ayniqsa, boshlang‘ich ta‘lim bosqichi — bu o‘quvchining keyingi rivojlanishiga poydevor bo‘ladigan eng muhim davr hisoblanadi. Shu bois, boshlang‘ich sinflarda ona tili fanini samarali va zamon talablari asosida o‘qitish har bir pedagog oldida turgan muhim vazifadir. Bunda o‘qitish jarayoniga zamonaviy pedagogik texnologiyalarni joriy etish, darslarni interfaol va ijodiy tashkil etishning ahamiyati juda katta.

Zamonaviy pedagogik texnologiyalar deganda, o‘quvchilarning o‘quv faoliyatini faollashtiruvchi, mustaqil fikrlashini rag‘batlantiruvchi, hamkorlikda ishlash, axborotlarni tahlil qilish, xulosa chiqarish ko‘nikmalarini shakllantiruvchi metodlar tushuniladi. Ona tili darslarida bu texnologiyalar yordamida o‘quvchilarda tilga nisbatan muhabbat, fikrlash madaniyati, nutqiy faollik, savodxonlik, o‘qish va yozish malakalari samarali shakllanadi.

Hozirgi kunda interfaol usullar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, “klaster”, “aql xaritasi”, “insert”, “fikrlar charxi”, “B-B-B” kabi metodlardan keng foydalanilmoqda. Bu usullar darslarni qiziqarli, mazmunli va o‘quvchi markazida tashkil etishga xizmat qiladi. Ayniqsa, 1–4-sinf o‘quvchilari uchun ona tili darslarida mavzuni jonli misollar, rasmi materiallar, video lavhalar, elektron resurslar orqali tushuntirish, ularni o‘yin, rolli

“DUNYO TA’LIMI SIFATINI OSHIRISHNING ILG‘OR USULLARI ILMIY JURNALI”

5-May, 2026-yil

sahna, guruhli ish orqali faol ishtirok ettirish o‘quvchilarni chuqur va mustahkam o‘zlashtirishiga olib keladi.

Pedagogik texnologiyalar orqali o‘qituvchi o‘zining asosiy vazifasini — bilim beruvchilikdan yo‘llanma beruvchilik, yo‘naltiruvchilik, maslahat beruvchilik funksiyasiga o‘zgartiradi. Bu esa, o‘z navbatida, o‘quvchining mustaqil izlanishi, o‘z fikrini erkin bayon etishi, o‘rganishga bo‘lgan motivatsiyasini oshiradi. Boshlang‘ich sinf o‘quvchisi ko‘p hollarda vizual va faol harakatli o‘rganishga moyil bo‘lgani bois, zamonaviy texnologiyalar aynan ularning yosh xususiyatlariga mos tarzda tatbiq etilishi kerak.

Zamonaviy ta‘lim jarayonida axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT)dan foydalanish ham muhim o‘rin egallaydi. Elektron darsliklar, taqdimotlar, o‘yin dasturlari, mobil ilovalar yordamida darslarni jonlantirish, mashqlarni individual tarzda tashkil qilish, differensial yondashuvni amalga oshirish imkoni paydo bo‘lmoqda. Bu esa o‘quvchining bilim olishdagi individual ehtiyojini hisobga olish imkonini beradi.

Ushbu maqolada boshlang‘ich sinf ona tili darslarida zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo‘llash usullari, ularning samaradorlik darajasi, amaliy misollar va ilg‘or tajribalar asosida tahlil qilinadi. Shuningdek, metodik tavsiyalar va o‘qituvchi uchun foydali yondashuvlar haqida ham fikr yuritiladi.

Ona tilini o‘qitishda o‘qituvchi bilan o‘quvchining birgalikdagi faoliyatini tashkil etish shakllari, metodlari va usullari ta‘lim tizimining takomillashuvi bilan bog‘liq holda rivojlanib, yangilanib bormoqda.

XX asrning oxirgi yillariga qadar o‘qitish metodlari sifatida tushuntirish-bayon metodi, suhbat metodi, analiz-sintez metodi, mustaqil ish metodi, induktiv va deduktiv metodlar ona tili ta‘limi darslarini tashkil etishda ko‘proq qo‘llanilib kelindi.

Bayon qilish metodi ona tili darslarida qo‘llangan asosiy metodlardan biri bo‘lgan. Bunda o‘qituvchi bayon qilishdan oldin o‘quvchilarning o‘rganilayotgan mavzu yuzasidan bilimlarini aniqlab olgan. Bu o‘quvchilarni o‘qituvchi bayonini kuzatib, tinglab borishga, faol bo‘lishga undagan. O‘qituvchining bayoni, ya‘ni bayon qilish metodida grammatik mavzuning xususiyatidan kelib chiqib, o‘qituvchi ma‘lumotlarni o‘z so‘zlari bilan bayon qilib bergan. Bunda o‘qituvchi zimmasiga o‘rganilayotgan grammatik mavzuning muhim o‘rinlarini aniq, lo‘nda, misollar tahlili bilan izchil bayon qilib berish vazifasi yuklangan. Boshlang‘ich sinflarda bayon qilish metodi o‘quvchilarning yoshi va eslab qolish holatidan kelib chiqqan holda 3-5 daqiqaga mo‘ljallangan. Bayon qilish metodini qo‘llash holatlari hozir ham uchraydi.

Suhbat metodi boshlang‘ich sinflarda ona tilini o‘qitishda keng qo‘llaniladigan va shu bosqich o‘quvchilari tabiatiga mos metod sanaladi. Suhbat metodi savol-javob metodi deb ham yuritilgan. Suhbat metodi o‘qituvchidan mavzuning xususiyatini o‘zida aks ettirgan o‘quv materialini topishni, grammatik mavzuning muhim belgilarini aniqlash, ularning o‘xshash va farqli jihatlarini ajratish, o‘xshash va farqli jihatlariga qarab guruhlash, umumlashtirishga, xulosa chiqarishga yo‘naltirilgan savollar tuzishni, ularni o‘quvchilarga izchil berib borishni talab etadi.

“DUNYO TA’LIMI SIFATINI OSHIRISHNING ILG‘OR USULLARI ILMIY JURNALI”

5-May, 2026-yil

Boshlang'ich sinflarda suhbat metodining muammoli o'qitish metodi sifatida qo'llanilishi ta'limda o'quvchilarni faollashtirishga katta ta'sir ko'rsatadi. Muammoli o'qitish metodiga amerikalik pedagog va psixolog Dyun 1894-yilda asos solgan. Bu metodning maqsadi ilmiy tushunchalarni o'zlashtirishga yordam berishgina emas, balki o'quvchilarning bilish qobiliyatini ham rivojlantirish, ijodiy qobiliyatlarini o'stirish hamdir. Bunda suhbat davomida o'qituvchining topshirig'i bilan o'quvchining oldiga biror muammo qo'yiladi va darsda muammoli vaziyat yaratiladi. Bu muammoni o'quvchi oldin egallagan bilimlari asosida hal etadi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining hayotiy tajribalari kamligi sababli o'qituvchi muammoni hal qilishga yordamlashuvchi savollar beradi. Muammoni o'quvchi hal qila olmasa, uni o'qituvchining hal qilishiga to'g'ri keladi. Shuning uchun boshlang'ich sinfda muammoli o'qitish metodi yarim izlanishli muammoli metod deb ham yuritiladi. Masalan, muammoli o'qitish metodini leksik-semantik va grammatik mashqlarni tashkil etishda ham qo'llash mumkin. Bu metoddan 1-sinfdan boshlab foydalanish mumkin. Bu metod "Tovush va harf" mavzusini o'rganayotganda tovushning so'z ma'nosini farqlashdagi vazifasini tushuntirishda, "So'z ma'nosi", "Nutq va gap" mavzularini o'rganishda ham qo'llanadi. Masalan, "So'z ma'nosi" mavzusini o'rganish uchun xat taxtaga turli ma'nodagi, ya'ni turli so'z turkumiga kiradigan so'zlar aralash holda yozib qo'yiladi.

So'zlar: kitob, qurdi, shifokor, sakkiz, qizil, qalam, o'qidi, yashil, binokor, o'nta, o'qituvchi, sakkiz.

O'quvchilar bilan quyidagicha savol-javob tashkil qilinadi:

So'zlarni o'qing.

- Birinchi so'z nimani bildiriyapti? Narsanimi, shaxsnimi?

- Bu so'zga qanday so'roq beramiz?

Ikkinchi so'z harakatni bildiriyaptimi yoki narsanimi?

- Bu so'zga qaysi so'roqni beramiz?

- Qaysi so'zlar sanoqni bildiriyapti?

- Bu so'zlarga qaysi so'roqni beramiz?

Qaysi so'zlar rangni bildiriyapti?

- Bu so'zga qaysi so'roqni beramiz?

So'zlar ichidan shaxsni (kasb egasini) bildirayotgan so'zlarni topib, bir ustun qilib yozing.

- Ikkinchi ustunga narsani bildirgan so'zlarni topib yozing.

- Uchinchi ustunga harakatni bildirgan so'zlarni topib yozing va hokazo.

O'quvchilar topshiriqni o'qituvchi yordamida bajarib bo'lgach, muammoli savol o'rtaga tashlanadi:

Yuqoridagi so'zlar nimasiga ko'ra farqlanyapti?

O'quvchilar "ma'nosiga ko'ra" degan fikrni ayta olmasalar, o'qituvchi bu muammoni hal qiladi:

Bu so'zlar ma'nosiga ko'ra va so'roqlariga ko'ra farq qiladi. O'ylang, so'zlarni qaysi xususiyatlariga ko'ra guruhlariga ajratamiz? So'zlarni nechta guruhga ajratish mumkin?

“DUNYO TA’LIMI SIFATINI OSHIRISHNING ILG‘OR USULLARI ILMIY JURNALI”

5-May, 2026-yil

Savol-javoblardan ko'rinib turibdiki, o'quvchilar bilan suhbat rivojlantirilib borilyapti va o'quvchilar suhbat davomida yangi-yangi ma'lumotlarni egallab bormoqdalar. 3-4-sinflarga o'tganda bunday suhbatlar oxirida o'quvchilarning o'zlari xulosa chiqaradilar. Bunday suhbatlarda o'quvchilarning yoshi, saviyasidan tashqari, vaqt ham hisobga olinadi. Suhbat uzoq davom etsa, o'quvchilar charchab qoladilar, o'zlashtirish darajasi ham susayadi.

Boshlang'ich sinf ona tili darslarida mustaqil ish metodi asosan o'rganilgan mavzuni mustahkamlash qismida mashqlar ishlash jarayonida qo'llaniladi. O'quvchilar o'qituvchining topshirig'i bilan mustaqil ishlarni og'zaki yoki yozma shaklda bajaradilar. Topshiriq qiyin va ko'p vaqtni olmasligi, o'quvchilar kuchi yetadigan qilib, muayyan vaqt ichida topshirishga mo'ljallangan bo'lishi kerak. Mustaqil ishlash uchun topshiriq 1-sintdan boshlab beriladi va u asta-sekin marakkablashtirilib boriladi. 1-sinfda "Yozgan so'zlaringizni lug'atdan tekshiring "Rasmga qarab sabzavot nomlarini alifbo tartibida yozing", "Rasmni kuzating" Unda tasvirlangan narsalarni aniqlang va ularning nomini yozing kabi topshiriqlar beriladi. Masalan, 88-mashqda "O'lkamda bahor" mavzusida sujetli rasm berilgan. O'quvchilar rasmni kuzatib narsa nomlarini yozadilar. Bunda bir o'quvchi 5 ta, ikkinchi o'quvchi 10 ta va hokazo so'z yozishi mumkin. Aslida rasmda 30 tadan ortiq narsa tasvirlangan: tog', osmon, bulut, qor, terak, tol, o'rik, ko'ylak shirt, tufli, lenta, soch, bosh, qir, dala, o't, gul, qo'l, oyoq, quloq, burun, yuz, og'iz, barmoq, bo'yin, qorin, yubka, jemper daraxt va hokazo. Bu o'quvchilarning e'tibor bilan kuzatishga yatuvchanlikka o'rgatadi.

Analiz-sintez metodi savod o'rgatish darslariga rus-tuzem maktablari va tatar o'qituvchilarining faoliyati orqali kirib kelgan. Ona tili ta'limi jarayoniga analiz -tahlil grammatik hodisaning muhim belgilarini aniqlash maqsadida, o'rganilgan grammatik tushunchaning yangi qirralarini ochish va mustahkamlash maqsadida tatbiq etiladi. Fonetik, leksik, morfologik va sintaktik tahlil shu metodning amalda namoyon bo'lishidir. Sintez qismlarga bo'lib o'rganilgan grammatik materialni yaxlitlashdir. Masalan, ot, sifat, fe'l, son kabi so'z turkumlari o'rganilayotganda ularga oid so'zlar berilib, ular ishtirokida gap tuzish, aralash berilgan so'zlardan gap tuzish, aralash berilgan gaplarni voqealar rivoji asosida tartiblashtirib matn tuzish, mazmunan tahlil qilingan rasm asosida hikoyacha tuzish kabi ishlarda sintez metodi namoyon bo'ladi. Analiz-sintez metodida ham o'quvchilarni faollashtirish o'qituvchining o'quvchilarga beradigan savol va topshiriqlariga, ishni tashkil etish shakllariga bog'liq bo'ladi.

Induksiya metodida o'quvchilar o'qituvchi tavsiya etgan til dalillarini kuzatadi, tahlil qiladi va shu asosda xulosa va ta'riflar keltirib chiqaradi.

Deduksiya metodida o'quvchi tayyor qoida - ta'rif bilan tanishadi va uning mohiyatini til dalillari asosida ochadi.

Bu metodlarning samarasi o'qituvchining savol-topshiriqlari mazmuni grammatik hodisaning muhim tomonlariga yo'naltirilganligiga, izchilligiga, faoliyatni tashkil etish shakllariga, o'quv vositalari (darslik, turli xarakterdagi lug'atlar, rasm, jadvallar, texnik vositalar)ga bog'liq bo'ladi.

“DUNYO TA’LIMI SIFATINI OSHIRISHNING ILG‘OR USULLARI ILMIY JURNALI”

5-May, 2026-yil

Xulosa qilib aytganda, yuqoridagi barcha metodlarning muvaffaqiyati o'qituvchining beradigan savol-topshiriqlariga bog'liq. Yo'l-yo'lakay duch kelgan savollar bilan kichik yoshdagi o'quvchining anglash faoliyatini ishga solish kutilgan natijani bermaydi.

So'nggi yillar davomida ta'lim tizimiga an'anaviy metodlar bilan birga zamonaviy pedagogik texnologiya usullari kirib keldi. Ulardan ona tili ta'limi jarayonida foydalanish bo'yicha yutuqlar qo'lga kiritildi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. R.Qosimova, Boshlang'ich sinflarda imlosi qiyin so'zlarni o'rgatish, T.: 1964.
2. R.Qosimova, S. Fuzailov, A. Ne'matova, Ona tili (2-sinf uchun darslik). T.: Cho'lpon, 2005.
3. K.Qosimova, A. Ne'matova. 2-sinfda ona tili darslari. Cho'lpon, 2004
4. M.Xudoyberganova, M.Muxtorova. 3-sinfda ona tili darslari T.: „O'qituvchi“, 2005.